

5. Suprun D. M., Suprun M. O. Akademik V. M. Syn'ov i suchasna psykholohopedahohichna nauka (do 80-richchya iz dnya narodzhennya). Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shlyakhy rozbudovy : Nauk.-metod. zb. In-tu spets. pedahohiky i psykholohiyi im. Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrayiny, 2019. S. 283–296.

6. Suprun M. O. Akademik V. M. Sin'ov (2020). Sin'ov yak osnovopolozhnik psihologo-pedagogichnoyi teoriiy spivpraci iz lyudinoyu, yaka perebuvaye v konflikti iz zakonom (do 80-richnogo yuvileyu). *Nacionalnij aviacijnij universitet III Mizhnarodna naukovo-praktichna konferenciya «Individualnist u psihologichnih vimirah spilnot ta profesij» 26-27 bereznnya 2020 roku*. Zbirnik naukovih prac, pp. 139–145.

*Стаття надійшла до редакції
12.04.2025 р.*

*Стаття прийнята до друку
19.04.2025 р.*

УДК 37.014.5:902.5(477.8)
ORCID ID: 0000-0002-8360-156X
ORCID ID: 0000-0002-5271-9530

Вікторія БОНДАРЕНКО,
*старший науковий співробітник
Педагогічного музею України
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна*

Олександр МІХНО,
*доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
директор
Педагогічного музею України
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна*

**ДМИТРО ЧЕРЕДНИЧЕНКО
(1935-2021): ПЕДАГОГ-МИТЕЦЬ
У ВИМІРАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ
(за матеріалами фондів
Педагогічного музею України)**

Вікторія Бондаренко, Олександр Міхно. Дмитро Чередниченко (1935-2021): педагог-митець у вимірах державотворення (за матеріалами фондів Педагогічного музею України). На матеріалах з фондів Педагогічного музею України представлено життєвий і творчий шлях Дмитра Чередниченка,

© Вікторія Бондаренко, 2025

© Олександр Міхно, 2025

українського педагога, письменника, перекладача і мистецтвознавця. Висвітлено внесок діяча в історію українського піручникотворення, розвиток дитячої літератури та перекладу. Описано багаторічне керівництво Дмитром Чередниченком літературним об'єднанням «Радосинь» при Національній спілці письменників України; плідну діяльність в літературно-мистецьких часописах. Розкрито постать Дмитра Чередниченка як надзвичайно багатогранної особистості, яка через свою літературну, перекладацьку, освітню, журналістську діяльність впливала на культурне життя України.

Ключові слова: Дмитро Чередниченко, педагогіка, українська література, перекладацька діяльність, національна ідентичність, Педагогічний музей України, дитяча література, українська освіта, державотворення.

Viktorija Bondarenko, Oleksandr Mikhno. Dmytro Cherednychenko (1935-2021): Educator and Artist in the Dimensions of State Building (Based on Materials from the Collections of the Pedagogical Museum of Ukraine). The article is dedicated to the study of the life and multifaceted activities of Dmytro Cherednychenko (1935-2021), an outstanding Ukrainian educator, writer, translator, and public figure. Based on materials from the archives of the Pedagogical Museum of Ukraine, the research comprehensively analyzes his contributions to pedagogy, literature, and translation. Special attention is paid to Cherednychenko's educational work, particularly his development of textbooks for children, including the famous primer "Materynka" (1992), as well as his founding of the Ukrainian studies newspaper "Zhiva Voda" (1991-2002). The article thoroughly examines his literary legacy, which includes children's works, as well as adult poetry

and prose collections like "Otava" (1966) and "Batyha" (2002). A significant part of the study focuses on Cherednychenko's translation activities, for which he received numerous awards, including Lithuania's Order of the Lithuanian Grand Duke Gediminas (1996). The article emphasizes his role in shaping Ukrainian national consciousness through educational and literary work, highlighting how his pedagogical methods and creative output fostered Ukrainian identity, particularly among younger generations. The research utilizes extensive archival materials from the Pedagogical Museum of Ukraine, including textbooks, personal items, photographs, and manuscripts, to provide a comprehensive portrait of Cherednychenko as both an educator and artist. The study also considers the contemporary relevance of his legacy in the context of modern Ukrainian education and culture, especially during wartime challenges. The article concludes by underscoring the importance of preserving and studying the heritage of figures like Cherednychenko as a means of strengthening national identity and transmitting cultural values to future generations.

Keywords: Dmytro Cherednychenko, pedagogy, Ukrainian literature, translation, national identity, Pedagogical Museum of Ukraine, children's literature, Ukrainian education, nation-building.

Постановка проблеми. В умовах війни особливої ваги набуває потреба у збереженні пам'яті про педагогів, які не лише навчали, а й плекали в учнях національну свідомість, любов до мови, культури, Батьківщини. У цьому контексті важливим є осмислення постатей педагогів-державотворців і митців, які своїм словом, працею та громадянською позицією зміцнювали українську іден-

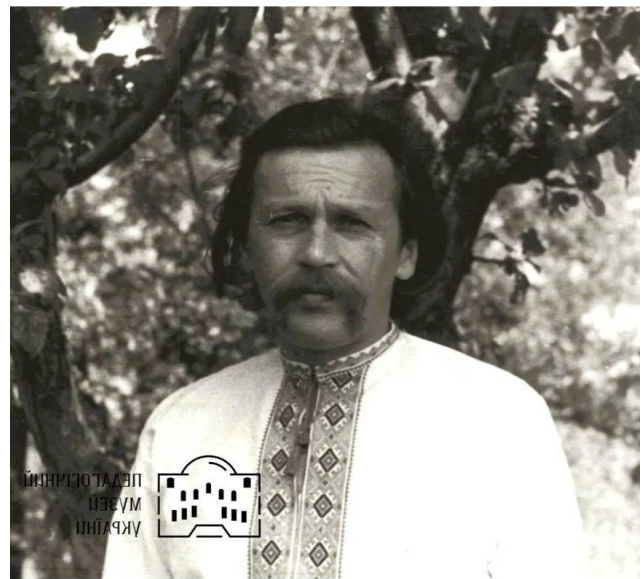
тичність. Дмитро Чередниченко – один із таких діячів. Унікальний архівний комплекс матеріалів з фондів Педагогічного музею України дає змогу представити його як яскравого представника педагогічної та літературної інтелігенції, що поєднувала виховний і державотворчий потенціал слова.

Аналіз останніх досліджень, присвячених життю та діяльності Дмитра Чередниченка, свідчить про значний інтерес науковців до його внеску в українську культуру, освіту та літературу. Зокрема, Р. Доценко в статті для «Енциклопедії Сучасної України» підкреслює багатогранність таланту Чередниченка, акцентуючи на його ролі як письменника, перекладача та дослідника української культури [1]. Д. Чистяк у статті «Висока і чиста зоря Дмитра Чередниченка» аналізує літературну спадщину митця, відзначаючи його внесок у розвиток української дитячої літератури та перекладознавства [8]. М. Литвин у публікації до 80-річчя Чередниченка наголошує на його педагогічній діяльності та впливі на формування національної свідомості молоді [2]. Але, незважаючи на значну кількість праць, присвячених творчості Д. Чередниченка, всебічного дослідження його спадщини у контексті сучасної національної освіти наразі немає.

Мета статті – на основі матеріалів з фондів Педагогічного музею України здійснити комплексне осмислення педагогічної, літературної та перекладацької діяльності Дмитра Чередниченка, проаналізувати його внесок у формування української національної ідентичності через

слово, а також визначити значущість його постаті в сучасному українському освітньому та культурному просторі.

Виклад основного матеріалу. У фондах Педагогічного музею України зберігається персональний комплекс матеріалів Дмитра Чередниченка, відомого українського письменника, перекладача, педагога, мистецтвознавця, члена Національної спілки письменників України (1979), лауреата численних премій і нагород (близько 100 одиниць зберігання, серед яких нагороди, світлини, особисті речі, підручники та художні твори для дітей). Матеріали передала до музею родина митця: дружина – письменниця Галина Кирпа та донька Оляна Чередниченко.

Дмитро Чередниченко, 1975 рік.

Фото з фондів

Педагогічного музею України

Дмитро Семенович Чередниченко народився 30 листопада 1935 року в с. Межиріч на Черкащині. Хист до письменництва та творчості був помітний у майбутнього митця ще з дитинства: у три роки вже вмів чита-

ти, школярем почав писати вірші та опанував мистецтво фотографії.

Освіту здобув у Межирицькій середній школі (1953) та Київському педагогічному інституті (1957).

Увесь життєвий і творчий шлях Дмитра Семеновича Чередниченка був тісно пов'язаний з письменництвом та педагогікою.

Педагогічна діяльність. Після закінчення педагогічного інституту, з 1957 по 1963 рік, працював учителем української мови та літератури в середніх школах с. Пшеничники на Черкащині та с. Кожухівка на Київщині. У разі потреби, міг замінити будь-якого вчителя в школі і жартував, що вдавалося все, окрім співів. Охоче читав гостьові лекції з літератури на запрошення для студентів-філологів вищих навчальних закладів України. Маючи педагогічний досвід учителя-практика, Д. Чередниченко уклав низку підручників для школярів: читанки, букварі та хрестоматії. 20 років життя педагог присвятив праці над українським букварем «Материнка» (1992). Разом із дружиною, письменницею Галиною Кирпою, під спільним псевдонімом Оксана Верес уклав шкільні читанки: «Ластівка», «Біла хата», «Писанка» (1992), «Зелена неділя» (1993), тритомну читанку-хрестоматію для дошкільнят «Український садочок» (1997-1998), а також тритомну хрестоматію світової літератури для початкової школи «Світ від А до Я», антологію поезії української діаспори «Листок з вирію» (2001-2002), український буквар-читанку «Соколик. Український буквар для першокласників» (2014) та ін. У фондах Педагогічного музею представле-

ні 8 підручників для школярів авторства Д. Чередниченка.

Улюбленою справою всього життя для Дмитра Семеновича як педагога і митця слова стало видання українознавчої газети для шкільництва «Жива вода» (1991–2002), засновником і головним редактором якої він був понад 10 років.

Літературна творчість. Окрім навчальних посібників, Дмитро Чередниченко писав також художні твори для дітей: вірші, оповідання, притчі, казки, повісті. Найвідоміші з них: «Щедринець» (1968), «Чебрики» (1970), «Білий Чаїч» (1973), «Мандри Жолудя» (1973), «У країні майстрів» (1974), «Ковзанка» (1978), «Жар-півень» (1985), «Священна діброва» (1995), «Чого Волошка запишалася» (2012), «Хлопчик Горіхове Зерня і Лісовичка» (2007), збірка оповідань «Летюча ящірка» (2003), поетичні збірки «Ми ходили в зоосад» (2004), «Колискова для котика» (2004), «Горобець-хвастунець» (2005). Рядки художніх творів письменника пройняті непідробною щирістю, добром і любов'ю до дітей. У фондах Педагогічного музею України зберігається 15 окремих творів та збірок дитячої літератури авторства Д. Чередниченка. Серед них дві особливі книги, за які митець був удостоєний почесних нагород в галузі української літератури – повість-казка «Хлопчик Горіхове Зерня і Лісовичка» (Київ, 2007) (Премія імені Лесі Українки за літературно-мистецькі твори для дітей та юнацтва) та збірка «Коник коникові – брат» (Київ, 2012) (Літературно-мистецька премія імені Олени Пчілки).

Писав також поезію і прозу для дорослих. Найвідоміші збірки митця:

«Отава» (1966), «Межиріч» (1974), «Золоті струни» (1981), «Доброю любов'ю» (1986), «Неопалима колиска» (трилогія, 1987), «Брама» (1991), «Батиха» (2002), «Навістка» (2004), «Ластівки над Россю і над Німаном» (2010), «Доторки» (2019), «На вершині сльози» (2023) та ін. Автор науково-популярного видання «Павло Чубинський» (2005). Видав книгу гумору «Пляц» (2003) й автобіографічну повість «Княжий краєвид із Лисої гори» (2016). За книгу «Павло Чубинський» номінувався на здобуття Національної премії імені Тараса Шевченка. Художні твори Дмитра Чередниченка перекладено литовською, латиською, білоруською, російською, азербайджанською, болгарською, польською, монгольською мовами.

*Дмитро Чередниченко
на мистецькому фестивалі у Литві.
На фото бандуристки – Галина і Леся
Тельнюк, Олена Козленко.
Вільнюс, кінець 1980-х.
Фото з фондів
Педагогічного музею України*

З 1992 по 2021 рік митець керував літературним об'єднанням «Радосинь» при Національній спілці письменників України. За цей період об'єднання виплекало 75 письмен-

ників, членів Національної спілки. У персональному архіві митця у фондах Педагогічного музею України зберігається колективне фото учасників об'єднання «Радосинь» біля будинку Спілки письменників, датоване 2001 роком [4]. Також в архіві – численні фото Д. Чередниченка з відомими українськими письменниками Дмитром Білоусом, Євгеном Гуцалом, Андрієм Малишком, Миколою Сомом, Григором Тютюнником, Василем Шклярем [5].

Дмитро Семенович був активним дописувачем літературно-мистецьких газет та журналів, учасником численних міжнародних конференцій з питань національної культури, автором низки статей до Енциклопедії сучасної України. Його перу належать дослідження про національну символіку та видатних українців – Павла Чубинського, Степана Васильченка, Василя Сухомлинського, Кирила Стеценка, Михайла Кипу, Леоніда Полтаву, Ганну Черинь, В. Стеблика, Олексу Кобця, рід Симиленків.

Перекладацька діяльність. Важко переоцінити внесок Дмитра Чередниченка в історію українського перекладацького мистецтва. Його перу належать десятки перекладів художніх творів для дітей та дорослих зі словацької, литовської, латиської, російської, чеської, білоруської, монгольської мов. За вагомий внесок в розвиток української літератури та перекладу Дмитро Чередниченко став лавреатом численних премій та нагород: Премії імені Павла Чубинського (1992), Премії імені Максима Рильського (1994), Премії імені Івана Огієнка (1996), Премії

Литовсько-українського фонду імені Тараса Шевченка (1999), Премії імені Лесі Українки (2009), Премії імені Олени Пчілки (2015), премії «Благовіст» (2018).

Д. Чередниченку присвоєно звання кавалера ордена Великого Князя литовського Гедимінаса III ступеня (1996) та ордена «Лицарський хрест» (за заслуги перед Литвою) (2003) як одному із найкращих в Україні перекладачів литовської літератури.

Письменник отримав перемогу у конкурсі Української бібліотеки у Філадельфії (США, 1998), Всеукраїнському культурно-науковому фонді Т. Г. Шевченка (2006), нагороджений медаллю Всеукраїнського педагогічного товариства імені Г. Ващенко (2006), Почесною відзнакою Української православної церкви Київського патріархату «Георгія Переможця» II ступеню (2017).

Дмитро Чередниченко був надзвичайно багатогранною постаттю і через свою освітню, літературну, перекладацьку, журналістську діяльність впливав на культурне життя України. Сучасниця Д. Чередниченка, педагогиня Антоніна Мовчун влучно зазначила: «Природа щедро наділила його даром і письменника-митця, і вчителя-творця. Важко сказати, чому надає Дмитро Семенович перевагу, – йде по життєвій ниві сіячем рідного слова і мудрих учительських ідей» [3, с. 6].

Зауважимо, що пам'ять про Дмитра Чередниченка не лише зберігається в архівах та музейних фондах, а й закріплена на рівні державних рішень про визнання його заслуг у розвитку української освіти та культури. Так, у 2025 році відповідно

до Постанови Верховної Ради України від 21 грудня 2023 року № 3536-IX «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2024-2025 роках» [6] та Рішення Київської міської ради від 12 грудня 2024 р. № 483/10291 «Про відзначення на території міста Києва пам'ятних дат і ювілеїв у 2025 році» 90 років від дня народження Дмитра Чередниченка відзначають на державному рівні [7]. Ці документи підкреслюють його роль як педагога, митця та громадського діяча, чий внесок у національну освіту та культуру став невід'ємною частиною історії незалежної України. В умовах війни, коли національна свідомість і збереження культурної ідентичності набувають особливого значення, ці рішення є свідченням визнання важливості таких постатей, як Дмитро Чередниченко, які своїм життям і творчістю сприяли утвердженню української нації.

Висновки та перспективи дослідження. Особистість Дмитра Чередниченка є втіленням синтезу митця, педагога, культурного діяча й державотворця. Його життєвий і творчий шлях демонструє, як слово – художнє, публіцистичне, педагогічне – може бути засобом плекання національної самосвідомості та патріотизму. В своїй багатогранній діяльності Д. Чередниченко утверджував образ Учителя як духовного лідера, наставника, носія морального й культурного стрижня українства. Матеріали з фондів Педагогічного музею України є не лише цінним джерелом для біографічних досліджень, а й важливим ресурсом для формування культури пам'яті. Вони дають змогу глибше осмислити вн-

сок митця в становлення українського освітньо-культурного простору другої половини ХХ – початку ХХІ століття. У контексті викликів, що постали перед українською освітою в умовах війни, осмислення і популяризація таких постатей, як Дмитро Чередниченко, є вкрай важливими. Збереження й вивчення й педагогічної спадщини таких особистостей – один із шляхів до утвердження національної ідентичності, формування ціннісних орієнтирів молодого покоління та зміцнення держави.

Література та джерельна база:

1. Доценко Р. І. Чередниченко Дмитро Семенович. Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-884347> (дата звернення: 07.04. 2025).
2. Литвин М. Майстер: до 80-річчя Дмитра Чередниченка. Українська літературна газета. 2016, 12 лютого.
3. Мовчун А. У його душі ще й досі живе дитина. Чередниченко Д. Коник коникові – брат: казки, притчі, оповідки, повісті. Київ: Веселка, 2012. С. 5–10.
4. Педагогічний музей України, м. Київ. Персональний комплекс матеріалів Чередниченка Дмитра Семеновича (1935–2021), од. зб. 25, 1 арк.
5. Педагогічний музей України, м. Київ. Персональний комплекс матеріалів Чередниченка Дмитра Семеновича (1935–2021), од. зб. 30–36, 6 арк.
6. Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2024–2025 роках. Постанова Верховної Ради України від 21 грудня 2023 року № 3536-ІХ. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3536-IX#Text> (дата звернення: 07.04.20 25).
7. Про відзначення на території міста Києва пам'ятних дат і ювілеїв у 2025 році. Рішення Київської міської ради від 12 грудня 2024 р. № 483/10291. Режим доступу: <https://kmr.gov.ua/uk/content/>

[rishennya-kyivskoyi-miskoyi-rady-11809](https://kmr.gov.ua/uk/content/rishennya-kyivskoyi-miskoyi-rady-11809) (дата звернення: 07.04.202 5).

8. Чистяк Д. Висока і чиста зоря Дмитра Чередниченка. Всесвіт. 2015. № 11/12.

References

1. Dotsenko R. I. Cherednychenko Dmytro Semenovych. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy. URL: <https://esu.com.ua/article-884347> (data zvernennia: 07.04. 2025).
2. Lytvyn M. Maister: do 80-richchia Dmytra Cherednychenka. Ukrainska literaturna hazeta. 2016, 12 liutoho.
3. Movchun A. U yoho dushi shche y dosi zhyve dytyna. Cherednychenko D. Konyk konykovi – brat: kazky, prytchi, opovidky, povisti. Kyiv: Veselka, 2012. S. 5–10.
4. Pedahohichniy muzei Ukrainy, m. Kyiv. Personalnyi kompleks materialiv Cherednychenka Dmytra Semenovycha (1935–2021), od. zb. 25, 1 ark.
5. Pedahohichniy muzei Ukrainy, m. Kyiv. Personalnyi kompleks materialiv Cherednychenka Dmytra Semenovycha (1935–2021), od. zb. 30–36, 6 ark.
6. Pro vidznachennia pamiatnykh dat i yuvileiv u 2024–2025 rokakh. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 21 hrudnia 2023 roku № 3536-IKh. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3536-IX#Text> (data zvernennia: 07.04.20 25).
7. Pro vidznachennia na terytorii mista Kyieva pamiatnykh dat i yuvileiv u 2025 rotsi. Rishennia Kyivskoi miskoi rady vid 12 hrudnia 2024 r. № 483/10291. Rezhym dostupu: <https://kmr.gov.ua/uk/content/rishennya-kyivskoyi-miskoyi-rady-11809> (data zvernennia: 07.04.202 5).
8. Chystiak D. Vysoka i chysta zoria Dmytra Cherednychenka. Vsesvit. 2015. № 11/12.

*Стаття надійшла до редакції
12.03.2025 р.*

*Стаття прийнята до друку
09.04.2025 р.*